

hebben gegeven dat ons volck van d' patsjallang Nova Guinea in het door cruijssen van den gebroken houk niet eene prauw aan boord hebben willen admitteeren, en ook bij geen negorijen aan land gaan, onaangesien zij diverse malen wierden gepreijd, ja zelfs een Tidoreese corcorre die omtrent het eijland Sallelwatti bij haar wilde zijn, op 12 Augustus hebben afgewesen.

En hierin bestaat dan al het voornaamste, 't welck ons in dese langdurige en penible voijage aanmerckenswaardig te voeren is gekomen, redundeerende (?) ten principalen op dese sluijtpost dat nergens eenige specerijboomen off derselven vrugten in de Pappoase eijlanden off op Nova Guinea door d'onse ondekt, en dat die door alle d'ingesetenen dier wijd uijtgestreckte landen, en eijlanden geignoreerd geworden zijn, niet waardig achtende om veel bedenckingen te maken over een wilde en reukeloose notenmuscat, die door een manspersoon in Geelvinkbaij omtrent een versche rivier gevonden wierd, en omstandigh op 4^e Julij beschreven is, dog overal om de west van India genoeg bekend en veragt.

Wijders is dan ook gebleecken dat meergem: wilde menschen geen kennisse hadden van eenige vreemde Europeën of schepen, wanneer zij daarna wierden gevraagd, item dat nog goud nog silver, nog coopmanschappen off waaren van waardije door d'onse ondekt zijn, en alleen diverse landstreeken gevonden die bequaam zijn tot cultuur en inwooning moerende de rest, als boven reeds is gesegd te sijner tijd uijt het mondelingh verhaal der wilden van Hiobie en Kaaij ondekt en ingenomen werden, zoo haar ijts bekend is, 't geen d'onse tot nog niet hebben kunnen weten.

Dus desen hiermede besluytende, op hoope van genoegzen zullen wij eerbiedelijk blijven

HEG: en Ed: Agtb: Heere en Heeren.

UEd: onderdanigen en gehoorsame dienaren.

Batavia in 't Casteel
den 10 Novb. 1705.

(w. g.) H. ZWAARDECROON.
C. CHASTELEIJN.

NOTA

OMTRENT

HET RIJK VAN SIAK.

DOOR

H. A. HIJMANS VAN ANROOIJ.

Tydschr. Ind. Taal, land en volkenk.

30 (1885), p. 259-350

gedaan, dus niet hem alleen behoorde het overwonnen land, maar hem en zijne Menangkabausche medestanders.

Het centraal gezag in *Siak* berust dientengevolge niet bij den sultan persoonlijk, maar bij dezen met de rijksgrootten; de sultan is er slechts de vertegenwoordiger van.

Regelingen, die het rijk betreffen [zooals bijv. afstand van soevereine rechten op een gedeelte daarvan], behooren daarom door den sultan *met* zijne rijksgrootten te worden getroffen, willen zij wettig zijn.

Hetgeen de Datoe's der *IV Soekoe's* uit de opbrengst van het land genieten (wat in *Siak* minder is, dan behoorde te wezen), is dus niet te beschouwen als *bezoldiging*; het is een aandeel dat hun wettig toekomt.

De sultan, die door een *Mangkoeboemi* [vroeger *Radja moeda*] als zijn gemachtigde en vertegenwoordiger in het bestuur wordt ter zijde gestaan, heeft van de landsinkomsten natuurlijk verreweg het grootste aandeel, terwijl hij voorts nog in het bezit is van eenige prerogatieven, die aan de vorstelijke waardigheid verbonden zijn [waaronder de zoogenaamde *barang larangan* of *larangan radja*]: een verschijnsel, dat men niet alleen in Oostersche, maar — in anderen vorm — ook in alle Westersche monarchieën waarneemt.

De voornaamste inkomsten, die de sultan van *Siak* geniet, zijn: de in- en uitvoerrechten langs de verschillende rivieren in zijn gebied;

de belasting op de troeboek-vischerij;

de doorvoerrechten op de doortrekkende vreemdelingen;

het debiet van opium en zout, alsmede de pachten;

de heerendiensten;

de verplichte leverantiën;

heffingen in geld; en

de serahan-handel in sommige gedeelten van *Eigenlijk Siak*, maar vooral in de *Westelijke onderhoorigheden*.

De eerste vier der genoemde inkomsten zijn tegen schadeloosstelling door het Gouvernement overgenomen, terwijl de

oefening van den serahan handel in de Onderhoorigheden door het Gouvernement steeds is belet.

Daarbij komen nog het recht om desgewenscht de in *Siak* verzamelde was voor $\frac{4}{5}$ [soms ook voor $\frac{3}{4}$] op te koopen; alsmede het recht om niet geoccupeerde soengei's ter exploitatie aan derden uit te geven; het uitreiken van licentien tot het kappen van hout uit onbeheerde bosschen; als ook het uitgeven in exploitatie eventueel van stukken woesten grond aan industrieeleu.

Deze laatste inkomsten moeten echter rechtens steeds geëerd gaan met erkenning van de rechten der betrokken bevolking, en c. q. van schadeloosstelling daarvoor.

De bovengenoemde *barang larangan* of *larangan radja*, waaronder verstaan worden die artikelen, welke het uitsluitend eigendom van den vorst zijn en hem door wien zij ook worden ingezameld, om niet moeten worden geleverd, dragen minder het karakter van inkomsten, dan wel van een *indebewijs*. Hoewel zij niet geheel zonder waarde zijn, moeten zij eerder beschouwd worden als *curiosa* dan als *preciosa*.

Het zijn: *gading* [olifants-tand], *soemboeh badak* [hoorn van den rhinoceros], *goeliga* [bezoar], *gaharoe meroepa*, *tjoela toepa*, *taring napoh* en *moesang tjaboe*, en tot op zekere hoogte ook de *kumfer* [deze laatste is echter in karakter eenigszins van de rest onderscheiden].

Van iederen gevelden of gevonden mannetjesolifant moet een der beide tanden aan den vorst worden aangeboden, terwijl de andere voor den jager of vinder is. Wil de sultan de tweede tand ook hebben, dan behoort hij daarvoor den markt-prijs te betalen.

In ieder geval moet hij voor den eersten tand aan den jager een persalinan of stel nieuwe kleeren geven.

Ivoor wordt in *Siak* verkocht voor verschillende prijzen, naar gelang dat afkomstig is van groote of kleine tanden; weegt een paar tanden 1 pikol of meer, dan wordt het pikol met

\$ 250 betaald; wegen de tanden zamen niet meer dan een half pikol, dan kost het pikol \$ 150; voor ivoor van kleinere tanden wordt \$ 1 voor het kati betaald.

Iedere gevonden rhinoceros-hoorn moet ook den sultan worden aangeboden. De viender krijgt daarvoor een persalinan.

Dat hoorn is een zeer gezocht geneesmiddel en wordt gezegd vooral bij wonden en slangenbeten zeer gunstig te werken.

Een rhinoceros-hoorn vertegenwoordigt eene gemiddelde waarde van \$ 20 — \$ 60.

Eene hooge zeldzaamheid is een witte hoorn, waarvoor Chinezen gaarne \$ 100 per stuk geven.

Men heeft gemeend, dat de rhinoceros op *Java* en die op *Sumatra* vooral daardoor kenmerkend van elkander onderscheiden zijn, dat gene twee hoorns heeft en deze nooit meer dan een. Van geloofwaardige zijden is steller echter verzekerd, dat er, hoewel zeldzaam, toch ook wel rhinocerossen met twee hoorns in *Siak* zijn aangetroffen (1).

Onder *goeliga* of bezoar-steen verstaat men een ingewandssteen, die zich in het ligchaam van sommige dieren nu en dan afzet. Men zegt, dat dergelijke steenen gevonden worden in het lichaam van beeren, apen, slangen, stekelvarkens en nog andere dieren.

De *goeliga*, die in *Siak* tot de *larangan radja* wordt gerekend, is een dergelijke ingewandssteen van een soort van stekelvarken, dat vooral aan de *Boven-Mundau* wordt gevonden. De *Sakei's* zijn de eenigen, welke deze steenen inzamelen, die zij dan gedeeltelijk als belasting, gedeeltelijk als *barang larangan* den Sultan moeten aanbieden.

In theorie moeten zij alle *goeliga's*, die zij vinden aan den Sultan afdragen, doch in de praktijk wordt het grootste aan-

(1) Men hechte aan zulk eene mededeeling van zoogenaamd geloofwaardige zijde geen groote waarde; zij is allicht van 't zelfde gehalte als die omtrent het voorkomen van boschpaarden op *Sumatra*.

andestien aan Maleische of Chineesche handelaars verkocht, en de goeliga's vertegenwoordigen al naar hunne grootte eene waarde van \$ 40 tot \$ 600.

De waarde van *goeliga's* is niet evenredig aan hunne zwaarte, want de waarde stijgt veel sneller dan het gewicht, evenals bij de berekening van den prijs van edelgesteenten.

Bijv. een *goeliga* 1 ringgit (8 majam) weegt, dan kost hij \$ 600, en weegt hij maar 3 majam, dan geeft men er meer dan \$ 100 voor.

Vooral bijzonder groote *goeliga's* worden buitensporige prijzen betaald. De sultan van *Siak* bezit een exemplaar, dat \$ 600 waard moet zijn.

Men wordt aan de *goeliga's* eene sterke geneeskracht tegen borst- en ingewandskwalen toegeschreven, doch hunne groote waarde is alleen zij vooral daaraan, dat zij gezegd worden een sterk emodisiacum te zijn, als hoedanig zij in een zakje op den buidel gebonden of als zeer zwakke oplossing worden aangewend.

De *gaharoe meroepa* is een stuk grillig gevormd gaharohout, waarvan de vorm van een of ander beest, hetzij een vogel, hond, kat of iets dergelijks moet vertoonen.

Men steller heeft nooit zulk een *gaharoe meroepa* kunnen te zien krijgen, terwijl het niet blijkt dat er in *Siak* ooit een gevonden is.

De kracht, die aan de *gaharoe meroepa* wordt toegekend, is dat het de indoek (oorsprong) is van het kajoe gaharoe, een soort van geest.

Daarmede gewapend het bosch ingaande, is men zeker veel kans te vinden.

Het kajoe gaharoe is niet het hout van een boom, die gaharoe heet, doch aldus wordt genoemd het tengevolge van een chemisch proces geurig geworden hout van een *Karas-boom*, die door ouderdom in het bosch is omgevallen.

Niet alle doode *karas-boomen* echter bevatten kajoe gaharoe, terwijl er andere zijn, die soms twee pikol en meer uitleveren.